

NACIONALINĖ ŠEIMŲ IR TĖVŲ ASOCIACIJA

Juridinių asmenų registras. Kodas 300560436. Adresas: Aušros vartų g. 12, LT-01303 Vilnius.

Tel. 8-673 77345. El. p. info@mususeima.lt <http://www.nsta.lt>

Atsiskaitomoji sąskaita Nr. LT927300010092485960

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

2024-02-14

Nr. 20240214-01

DĖL NACIONALINĖS DARBOTVARKĖS NARKOTIKŲ, TABAKO, ALKOHOLIO KONTROLĖS, VARTOJIMO PREVENCIJOS IR ŽALOS MAŽINIMO KLAUSIMAIS IKI 2035 METŲ PLANO

Nacionalinė šeimų ir tėvų asociacija (toliau – Asociacija), atstovaujanti tėvus bei su šeimomis dirbančias ir šeimas atstovaujančias organizacijas, susipažinusi su Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako, alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 m. plano projektu, nori atkreipti dėmesį dėl šių pagrindinių klausimų:

1. Prevencinių programų efektyvumo tyrimas. Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako, alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 m. plano priemonėse yra numatyta, jog turi būti sukurta prevencinių programų kriterijų ir atitikties jiems vertinimo tvarkos aprašas (11 priemonė) tačiau nėra numatyta tokių programų efektyvumo tyrimas, kas leidžia daryti prielaidą, jog gali būti kuriamos programos, tačiau nėra vertinamas jų efektyvumas. Praktika rodo, kad kartais pati prevencinė programa tampa psichotropinių medžiagų vartojimo reklama. Surerimti ir efektyvumo klausimą kelti taip pat galima remiantis statistiniais duomenimis, kuriuos pateikia Narkotikų tabako alkoholio kontrolės departamentas 2022 m. paskelbtame metiniame pranešime, kuriame apžvelgiamos 4 m. tendencijos. Jame akivaizdžiai matome augančius skaičius, Lietuvoje bent kartą gyvenime naujas psichoaktyvias medžiagas vartojo didesnė dalis mokinių nei vidutiniškai ESPAD tyrime dalyvavusiose šalyse (Lietuvoje – 5,6 %, ESPAD šalių vidurkis – 3,4 %). Ypatingai nerimą kelia tai, kad elektroninių cigarečių vartojimas tarp Lietuvos mokinių yra vienas didžiausių Europoje. Kelis metus iš eilės stebimas ir alkoholio vartojimo augimas. Tinkamai parengtos ir pritaikytos prevencinės priemonės turėtų padėti mažinti šiuos rodiklius, tai ir rodytų jų efektyvumą.
2. Labai sveikintinas siekis numatytas plano II sk. 10 punk. dėl socialinio dialogo plėtojimo su asocijuotomis verslo struktūromis siekiant neparduoti jaunesniems nei 18 m. asmenims, nealkoholinių gėrimų – vyno, alaus ir alaus kokteilių. Kviečiame neapsiriboti tik dialogu, bet priimti konkrečius veiksmus, kaip šį siekį įgyvendinti.
3. Norime taip pat atkreipti dėmesį, jog ypač nuo 2023 m. prekybos centruose alkoholio skyriai yra išdėstomi taip, kad neišvengiamai tenka pro juos praeiti norint pasiekti kasas. Taip pat reiškiasi netiesioginė alkoholio reklama: spalvoti patrauklūs stendai, alkoholinių gėrimų buteliai, etiketės, alkoholinių kokteilių receptai, išskirtinis tokių stendų apšvietimas. Visa tai tikrai yra netiesioginė itin paveiki reklama, skatinanti alkoholio vartojimą. NTAKD 2022 metinėje ataskaitoje galime rasti, kad 2021 m. vienam 15 metų ir vyresniam šalies gyventojui teko 12,1 litro suvartoto absoliutaus alkoholio, tai 0,7 litro daugiau nei 2020 m., ši kreivė nuo 2019 m. vėl to truputėlį kyla. Kviečiame į tai atsižvelgti. Tai pat palaikome idėją, kad ateityje alkoholiu būtų prekiaujama tik tam skirtose parduotuvėse.
4. Matydami augančią elektorinių cigarečių, vartojimo ir prieinamumas nepilnamečiams, problemą, Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako, alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 m. plane randame tik labai abstrakčius uždavinius ir priemones, šiai problemai spręsti. Jau 2019 m. vykdyto ESPAD tyrimo duomenimis, elektroninių cigarečių vartojimas

tarp Lietuvos mokinių jau lenkė tabako cigarečių rūkymą. Tų metų duomenis Lietuvoje elektronines cigaretes bent kartą gyvenime bandė vartoti 65 % 15–16 m. mokinių, o tabako cigaretes buvo rūkę 54 % šio amžiaus mokinių. 49 % mokinių elektronines cigaretes vartojo bent kartą per paskutinius metus, o 31 % – bent kartą per paskutinį mėnesį. Mokinių elektroninių cigarečių vartojimas bent kartą gyvenime padidėjo nuo 46 % 2015 metais iki 65 % 2019 metais, Taip pat padidėjo dalis mokinių, kurie pirmąją elektroninę cigaretę vartojo iki 13 metų amžiaus (2015 m. – 7 %, 2019 m. – 19,5 %; ESPAD šalių vidurkis – 11 %). Manome, kad šie skaičiai 2023m. statistikoje bus dar didesni. PSO pabrėžia, kad elektroninės cigaretės su nikotinu sukelia didelę priklausomybę ir kenkia sveikatai, o jų pasiūla rinkoje sparčiai auga pasauliniu mastu ir pasižymi didele produktų gausa. Prieinamumas, skonių įvairovė, agresyvi prekyba, klaidinanti reklama, kad tai mažiau kenksminga alternatyva įprastoms cigaretėms, turi neigiamas pasekmes – įtraukia vis daugiau vaikų ir jaunimo. Ypatingai nerimą kelia internetinė tokių galinių prekyba ir jos kontrolė. Kviečiame numatyti konkretesnes ir efektyvesnes priemones, tokių gaminių įsigijimo ribojimui, nepilnamečiams.

5. Nors tiesiogiai su Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako, alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 m. planu nėra susiję, bet taip pat norime atkreipti dėmesį apie agresyvią ir perteklinę azartinių lošimų reklamą, kuri tiesiogiai pasiekia ir veikia mūsų jaunąją kartą. Net ir vaikiški kompiuteriniai žaidimai yra pilni šios reklamos, kviečiančios išbandyti save azartiniuose lošimuose. Priklausomybė nuo lošimų yra itin apgaulinga, juolab kad, kitaip nei kitos priklausomybės, ji yra nematoma ir iškart nepastebima. Psichologai įspėja, kad didesnė rizika kyla tada, kai asmuo pabando lošti jaunesniame amžiuje, kuomet dar tik formuojasi savireguliacijos mechanizmai, emocijų kontrolė. Kviečiame imtis savalaikių prevencijos priemonių ir apriboti, pozityvios informacijos ar reklamos apie azartinius lošimus, pasiekiamumą vaikams ir jaunimui. Numatant atitinkamas priemones teisės aktais.

Nacionalinės šeimų ir tėvų asociacijos pirmininkė

Violeta Vasiliauskienė